

VÍTĚZSLAV NEZVAL

EDISON

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

I

Naše životy jsou truchlivé jak pláč
Jednou kvečeru šel z herny mladý hráč
venku sněžilo nad monstrancemi barů
vzduch byl vlhký neboť chýlilo se k jaru
avšak noc se chvěla jako prerie
pod údery hvězdné artilerie
které naslouchali u politických stolů
píjáci nad sklenicemi alkoholů
polonahé ženy v šatě z pavích per
melancholické jako v podvečer

Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti

Vracel jsem se domů přes most Legií
zpívaje si v duchu malou árii
píják světél nočních bárek na Vltavě
z Hradčanského dómu bilo dvanáct právě

půlnoc smrti hvězda mého obzoru
v této vlahé noci z konce únoru

Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti

Skláněje se z mostu uviděl jsem stín
sebevrahův stín jenž padal do hlubin
bylo tu však něco těžkého co pláče
byl to stín a smutek hazardního hráče
řekl jsem mu pane co jste zač
odvětil mi smutným hlasem nikdo hráč
bylo tu však něco smutného co mlčí
byl to stín jenž jako šibenice trčí
stín jenž padal z mostu, vykřikl jsem ach!
ne vy nejste hráč! ne vy jste sebevrah!

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je ze samotného začátku básně.

Hazardní hráč se vrací z promarněného večera domů do svého bytu, je zoufalý, ale když usedne ke stolu a čte si staré noviny, uvidí zde fotku Edisona a pod ní je článek o tomto vynálezci. Článek hráče nadchne a povznese. Dočítá se v něm o jeho životě, jak byl chudý pohrobek, musel od mala cestovat po Státech a střídát různá zaměstnání. Až jednoho dne vynalezl telegraf a stal se vynálezcem. Mnoho vynálezců, kteří nedokončili své výzkumy, hazardovali se svojí budoucností, a tak promarnili své životy. Jednoho dne, když Edison seděl v pracovně a přemýšlel nad novým vynálezem, točil si drát kolem prstu a náhle vymyslel vlákno do žárovky. Tímto vynálezem se nejvíce proslavil a zanechal po sobě světlo, které užíváme dnes a denně. Hazardní hráč se v příběhu zhlédne a rozhodne se, při pohledu z okna a spatření září města připomínající odkaz Edisona, změnit svůj život. Je zde jistá podoba mezi hazardními hráči a vynálezci v tom, že riskují vše, avšak zásadně se liší svými vlastnostmi: vynálezavost × spekulace.

- **téma a motiv**

téma: cesta hazardního hráče z hospody domů
motivy: bar, stůl, most, Vltava, půlnoc, sebevrah

- **časoprostor**

prostor: Praha, Amerika

čas: není přesně určen, únor, vyprávění o Edisonovi – 2. polovina 19. století

- **kompoziční výstavba**

Báseň je rozdělena do 5 částí.

- **literární forma, druh a žánr**

poezie, lyricko-epický, pásmo (= žánr moderní poezie, který vědomě užívá mnohovýznamovosti a volného přiřazování veršů. Každý verš přináší drobné samostatné téma. Autor zároveň volí takové prostředky, které napomáhají navozovat dojem jednoho obrazu a zážitku.)

- **lyrický subjekt**

hazardní hráč – ich-forma

vyprávění o Edisonovi – er-forma

- **postava**

hazardní hráč – zoufalý, nešťastný, opilý, uvažuje nad vlastním stínem jako nad sebevrahem
Edison – schopný, pracovitý, cílevědomý, vzor pro člověka a pro lidskou práci

- **vyprávěcí způsoby**

V úryvku je pouze pásmo lyrického subjektu.

- **typy promluv**

monolog lyrického subjektu

- **veršová výstavba**

rým sdružený – rýmové schéma a, a, b, b, c, c...

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

archaismus *monstrance* (ozdobná kovová schránka vyzývající křesťany k modlení); Hradčanský
dóm (zřejmě chrám Sv. Víta)

přechodník *zpívaje, skláněje*

elipsa *bilo dvanáct právě*

zvolání *ach!; vy nejste hráč!; vy jste sebevrah!*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

přírovnání *truchlivé jak pláč; noc se chvěla jako prerie; stín jenž jako šibenice trčí*

metafora *monstrancemi barů; údery hvězdné artillerie; piják světél nočních*

epiteton *ženy v šatě z pavích per*

hyperbola *padal do hlubin*

personifikace *bylo tu však něco těžkého co pláče*

refrén *Bylo tu však něco těžkého co drtí / smutek stesk a úzkost z života i smrti*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. polovina 20. století

Vítězslav Nezval (26. května 1900, Biskoupky – 6. dubna 1958, Praha)

- byl český básník, spisovatel a překladatel
- spoluzakladatel poetismu, vůdčí osobnost českého surrealismu
- národní umělec (1953), vyznamenaný zlatou medailí Světové rady míru
- z rodiny venkovského učitele, od roku 1903 navštěvoval jednotřídní školu, poté studoval od roku 1911 na gymnáziu v Třebíči do roku 1919
- za války byl odveden, ale po dvou měsících byl propuštěn z armády (zproštěn služby)
- studoval Právnickou fakultu v Brně, ale pouze jeden semestr, poté přestoupil na Filozofickou fakultu v Praze (zajímaly ho přednášky F. X. Šaldy), žádnou fakultu nedokončil, ale Brno si oblíbil a často ho zmiňuje ve svých básních
- roku 1922 vstoupil do Devětsilu, spolu s Karlem Teigem, zde se podílel na založení poetismu (Devětsil bylo seskupení českých avantgardních umělců, založeno v Praze roku 1920, věnovali se proletářské literatuře, tzv. magickému realismu a poetismu, vůdčí osobnosti sdružení jsou Karel Teige, Jaroslav Seifert, Vladislav Vančura, Jiří Wolker, Josef Havlíček a samozřejmě Vítězslav Nezval)
- poté se Vítězslav Nezval stal politickým iniciátorem českého avantgardního hnutí a roku 1924 vstoupil do KSČ
- pracoval v redakci Masarykova slovníku naučného, poté se věnoval pouze spisovatelství
- působil také jako dramaturg Osvobozeného divadla nebo redaktor Rudého práva, Lidových novin, Tvorby a Odeonu
- často cestoval do zahraničí, zejména do Francie, a seznámil se zde se surrealisty, jako je André Breton
- ve 30. letech se účastnil protifašistického hnutí a byl za to krátce vězněn
- po 2. světové válce byl velmi aktivní v KSČ a jeho tvorba té doby není příliš kvalitní
- roku 1948 se oženil s celoživotní partnerkou (znali se od roku 1926) Františkou „Fáfinkou“ Řepovou, se kterou žil až do své smrti
- roku 1952 poznává Nezval Olgu Jungovou, z jejichž milostného vztahu se v roce 1954 narodil syn Robert
- zemřel v důsledku srdečního infarktu a spály
- pohřben je v Praze na Vyšehradském hřbitově

Pantomima – jeho první poetická sbírka, jedna ze základních knih poetismu

Podivuhodný kouzelník – je báseň, klíčové dílo českého poetismu; tajuplný kouzelník, který sedm let bloudí po světě a zkouší různé věci, pracuje, zamýšlí se nad otázkou života i smrti a budoucností Evropy, po sedmi letech přichází kouzelník, aby naučil lidi radovat se ze života

Akrobat – je zlomem v Nezvalově tvorbě, akrobat symbolizuje poetistickou poezii a krizi v Nezvalově tvorbě, akrobat je rozhodnut opustit poetistickou poezii: „na shledanou město akrobatů“, ale není připraven vejít do nového města

Manon Lescaut – drama, přeložil a zveršoval, považováno za lepší než originál, jedno z nejlepších Nezvalových děl, hlavní hrdina Des Grieux se má stát knězem, ale zamiluje se do krásné Manon, kvůli níž se knězem nestane. Později se s Manon rozchází a stává se knězem, po dalším setkání jí opět podléhá. Manon je nakonec vyslána za trest do Ameriky, ale dříve, než se tam dostane, zemře na lodi Des Grieuxovi v náručí.

- **literární / obecně kulturní kontext**

Poetismus = jediný avantgardní mezinárodně uznávaný umělecký směr českého původu

- vytvořen r. 1924, skončil po r. 1930, kdy autoři přešli k surrealismu
- autoři: Karel Teige (stať Poetismus), Vítězslav Nezval (stať Papoušek na motocyklu)

- ovlivnění tvorbou G. Apollinaira
 - inspirace dadaismem = umění bavit se a žít
 - tvůrčí metodou je hra, řada volných asociací
 - rozpustilost, parodie, zlehčování
 - exotické motivy, cestování, lidová zábava (cirkus, pouť), velkoměsto
 - asonance = shoda samohlásek na konci veršů, bez ohledu na souhlásky
 - snaha být zcela apolitický
- „umění života, je uměním žít a užívat“

Surrealismus – poslední veliký –ismus

- vznik ve 20. letech 20. století ve Francii
- sur = nad, značí to, že umělcova fantazie je nezávislá na vnější realitě
- ovlivněno psychoanalýzou Sigmunda Freuda – lidské jednání je určováno nevědomím
→ inspirace ve snech, halucinacích, deliriích apod.
- plynulý automatický tok motivů vycházejících z nevědomí
- fantazie není brzděna logikou
- neexistuje předběžný plán
- důraz na hru a nahodilost
- využití černého humoru a provokací
- nedodržují se žádná pravidla verše (rým, rytmus)
- pracuje se s tzv. surrealistickým objektem – do jednoho celku se spojují naprosto nesourodé skutečnosti

Jaroslav Seifert (1901–1986)

- k poetismu řadíme sbírky:

Na vlnách TSF – motivy bezdrátového telegrafu, moderní civilizace
(TSF = telegraphie sans fil = bezdrátová telegrafie)

Slavík zpívá špatně, Poštovní holub

Vladislav Vančura (1891–1942)

- * Háj u Opavy, vyrostl v Praze

- vystudoval lékařskou fakultu UK, lékařem byl jen několik let – věnoval se literatuře
poslední předseda Devětsilu, r. 1929 odešel z komunistické strany
- r. 1942 zatčen gestapem, zastřelen v Kobylicích

Rozmarné léto – humoristická novela ovlivněná poetismem

- idyla v lázeňském městečku Krokovy Vary je narušena příjezdem kouzelníka Arnoštka a jeho pomocnice Anny, která poblázní všechny tři přátele – plavčíka Důru, kanovníka Rocha a majora Huga

Konstantin Biebl (1898–1951)

- proletářská lit. → poetismus → surrealismus
- na konci 1. sv. války zajat na balkánské frontě, měl být popraven – útěk
- trpěl depresemi, spáchal sebevraždu
- obohatil českou poezii o motivy exotiky:

Zloděj z Bagdadu, S lodí, jež dováží čaj a kávu – sbírky náležící k poetismu

Nový Ikaros – čtyřdílná báseň, míšení dojmů – subjektivní, zážitky z války, současný svět

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

popisný

- **vysvětlení názvu díla:**

Edison – Nezval v knize oslavuje dílo člověka, za příklad si bere vynálezce Edisona

- **posouzení aktuálnosti díla:**

I dnes se setkáváme se spoustou promarněných životů, ale naopak, potýkáme se i s velikány, kteří vynalezli důležité vynálezy, dokázali veliké věci nebo například postavili významné budovy, a tak po sobě zanechali svůj odkaz. Proto si myslím, že je dílo aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Knih je určena pro velmi náročné čtenáře s citem pro poezii a metafory.

- **určení smyslu díla:**

Vítězslav Nezval v této básni tvrdí, že to, co po člověku zůstane, je jeho práce a odkaz. Oslavuje práci, avšak varuje před tenkou hranicí mezi tvrdou prací a hazardem.

Oslava techniky a nových vynálezů.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Jedná se o období od roku 1924 do roku 1934, kdy je Nezval ovlivněn poetismem, přičemž Edison je vrcholné dílo Nezvalova poetismu.

- **tematicky podobné dílo:**

Karel Čapek – *R.U.R.*: oslava techniky a pokroku, avšak varování před zneužitím

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramaturgií:**

Báseň nebyla zfilmována ani dramaturgizována.